

ILLUSTRISSIMO PRINCIPI
HENRICO FRANCO
ANDIUM DUCI.

MAGNO, FILIO, FRATRIQUE REGIS
CHRISTIANISSIMI

FRANCISCUS BALDUINUS.
S. D.

Cum ex tuis literis, & iis, quibus
me inter tuos Libellorum in tuo
Prætorio Magistros ultro retuli-
sti, Codicillis invitatus, Aure-
liâ secundo Ligeri huc properarem, libellos
quosdam bonos, & eruditos circumtuli, ve-

teres dico Panegyricos, non injucundæ illius
 meæ navigationis jucundissimos comites: qui
 mihi non modò amœnissimum littus Ligerinum
 legenti suggererent, quod majori cum voluptate
 legerem: sed etiam veluti præirent sollicitè
 quærenti, ecquâ vel gratiarum actione propter
 honorem mihi delatum, privatim Te saluta-
 rem, vel gratulatione publicè Te exciperem,
 in hac tuâ urbe laureatâ veluti triumphantem,
 vel denique cohortatione incitarem deliberan-
 tem de tuâ juris Academiâ instaurandâ. Sic
 itaque in viâ mihi statim adfuerunt, qui præ-
 starent, quod quærebam, primum AUSONIUS
 cum suâ gratiarum actione ad Imperatorem
 GRATIANUM, deinde NAZARIUS cum suo Pane-
 gyrico ad CONSTANTINUM devicto *Maxentio*,
 & PACATUS cum suo ad THEODOSIUM de *Maxi-
 mo* triumphantem: postremo EUMENIUS cum
 suâ oratione de scholis, & CONSTANTII erga
 eas liberali favore ad V. P. Galliaæ Præsidem.
 Ergo quatuor illos Gallos Oratores disertissi-
 mos, EUMENIUM, NAZARIUM, PACATUM, AU-
 SONIUM in non dissimili causâ ad Te legare tam
 opportunè posse videbar, quàm optabam ex
 iis etiam Te intelligere, quales olim fuissent,
 quos describunt, CONSTANTIUS, CONSTANTI-
 NUS, THEODOSIUS, & GRATIANUS. In his enim
 quatuor Principibus, cum & Tu multa, in qui-
 bus tanquam in speculo Te recognoscas, lu-
 benter delegeres, tum verò expressam habe-
 res perfecti Principis effigiem, in quam sem-
 per intuearis.

Sed

Sed ne longior nunc essem, visum est modò de duobus ad Te quidpiam referre: quod olim Gallia prædicavit, nunc minùs est fortasse notum Franciæ tuæ, & ad id tamen, quod quaerimus, agimùsque, propius accedit. Itaque delegi, quod LATINUS PACATUS Galliæ suæ Legatus ante annos prope MCC. Romæ dixit de THEODOSIO Magno, ad eum ipsum, de *Maximo* Tyranno Galliæ, veluti triumphantem; quòdque EUMENIUS ante annos prope MCCC. in amplissimo Galliæ foro de sacris literis CONSTANTII Cæsaris Augustodunensem scholam restituentibus: ut, quidquid illud est reliquum ex eruditâ Antiquitate literatæ Galliæ, ad Te referetur: interea dum Tu, quod præterea requires de duobus hisce Principibus, & aliis duobus CONSTANTINO CONSTANTII filio, & GRATIANO, qui THEODOSIUM veluti in Patrem adoptavit (nam & hosce duos, tanquam sua decora Gallia tua Tibi offerre vult) audies ab iis, quos voles habere interpretes, & Te, iisque dignos veteris memoriæ Magistros. Quo in genere, honoris causâ etiam appellabo, duos amplissimos viros præfectos tuo Prætorio, sive armato, sive togato, FRANCISCUM CARNAVALETUM, Equitem illustrem, generosum, & (quod nunc rarum est) literatum, & PHILIPPUM HURALDUM Jurisconsultum clarissimum Cancellarium tuum. Quidni enim, quos habes tuorum Consiliorum in rebus maximis Magistros, rerùmque abs Te gestarum, gerendarùmque auctores, non virtute modò,

& sapientiâ, & rerum usu, sed etiam doctrinâ præstantes, etiam veterum, illustriûmque exemplorum egregios sive Indices, sive Judices non haberes.

Quod si & me, quem inter tuos sacrae memoriæ (ût Leges, *Eumeniusque* loquuntur) Magistros retulisti, & Legum Interpretem in tuo auditorio Juris esse jubes, conferre aliquid jubeas ad lectionem illorum Gallorum veterum, quos ad Te nunc refero: etsi in hac peregrinatione, sinè ocio, sinè libris, minimè comparatus sim ad aliquam scriptionem: tamen, quia Magister, (ût dicitur) memoriæ officio deesse non potest, dicam, quod de re propositâ breviter repetere, & consequi recordatione potero: prædicamque, PACATUM, quem Tibi offero, & quem rursus ex Galliâ Legatum, ut Victori gratuletur, missum esse putabis, tuum esse, hoc est, Gallum fuisse: neque, quod ineptè quidam suspicantur, quia Latinus, & Drepanius dicatur, fuisse aut Italum, aut Siculum. Non enim dissimulat, se se fuisse Aquitanum: tantòque propterea magis AUSONIUS Burdegalensis, vicinus illius, atque familiaris, agnoscit suum esse magistrum, Proconsulémque vocat, & virum doctissimum fuisse testatur. Missus ergo ex Galliâ legatus est Romam ad THEODOSIUM magnum, de *Maximo* Galliæ Tyranno victo, ût dixi, triumphantem. Nam etsi in bello civili victoria triumpho celebrari non solet, tamen THEODOSIUS ita se gesserat contra *Maximum*, ut

PA-

PACATUM

se Ma

die Ma

gio C

suft. li

mum

addo,

Anno

Urbem

post vi

pore P

missus,

nicion

Senatu

poruit

repreh

Theode

& impr

multise

didici e

manos

Maxim

via est

victoria

dici statu

proptere

pluribus

ram, po

(*) Cap

(**) Li

PACATUS profiteatur, hoc demum fuisse bellum civile, cui decerni posset triumphus.

Victum à THEODOSIO, & debellatum fuisse *Maximum* illum prope Aquilejam XXVII. die Mensis Augusti, Theodosio A. II. & Cynegio Coss., testis est SOCRATES *Historiæ Ecclesiast.* lib. V. (*) Eum autem fuisse annum undecimum Imperii Theodosiani, CREDENUS ait. Ego addo, Christi annum fuisse CCCLXXXVIII. Anno autem sequenti THEODOSIUS triumphans Urbem ingressus est, Idibus Juniis, hoc est, post victoriam mensibus decem. Quo tempore PACATUS opportunè adfuit, ex Galliâ missus, qui gratulatorio Panegyrico, cui Epinicion inesset, THEODOSIUM exciperet in ipso Senatu. Nam neque priùs commodè id fieri potuit, & sera (ut ait CICERO (**)) gratulatio reprehendi non solet. Quid dicam, victoriæ Theodosianæ, quæ merito visa est maxima, & imprimis salutaris, diem, & memoriam, multis etiam post annis sæpe occurrisse? Nam didici ex PROCOPII *lib. I. de bello Vand.*, Romanos quot annis diem festum celebrasse, quo Maximus à THEODOSIO victus fuerat. Adeò visa est magna, & memorabilis, & fausta hæc victoria. Quo quidem exemplo quid de tuâ dici statuive possit, ac debeat, & quid Tu propterea nunc expectare debeas à Galliâ tuâ, pluribus verbis dicere, nisi si ad Te scriberem, possem.

A 4

Prius-

(*) Cap. 14.

(**) Lib. II. Epist. 7.

Priusquam autem PACATUS oratione suâ, tanquam præconio quodam celebret victoriam Theodosianam (quod hujus orationis præcipuum argumentum est) describit, qualis in Galliâ fuerit Tyrannis *Maximi* annis quinque: in eoque non minus scitè depingit terribilem speciem immanis Tyranni, quam in THEodosio perfectam effigiem Principis optimi Maximi. Exhorrescimus, cum legimus, qualis Romæ fuerit aliquis CALIGULA, NERO, DOMITIANUS: quorum quidem damnatam memoriam extare DEUS voluit, ut, qui in eos intuentur, deterreantur ab imitatione: sicuti olim Lacedemonii ingenuis suis adolescentibus exhibebant spectandos ebrios, temulentosque suos Helotas. Sed cum tria hæc monstra, portentaque (non enim Principes appello) audies in *Maximo* Galliam vexante, veluti renata fuisse: ecquid partim indignatione, partim dolore, partim misericordiâ distractus commoveberis? Ecquid hoc tempore rursus Galliæ tuæ quasi fatalibus ærumnis afficeris? Cumque audies PACATUM illius suæ narrationis, atque deplorationis hoc principio uti: Unde ordiar, nisi à tuis, mea Gallia? malis, quæ ex omnibus terris, quas illa pestis infederat, haud injuriâ tibi vindicas privilegium miseriarum? Ecquid rursus tali exordio nunc ingemises?

Libétne de *Maximo* illo plura audire? Ex uno Sulpitio Severo Gallo didici, *Maximum*
hunc

hunc appellatum esse clementem. Nomen ergo erat speciosum, sed finè re. SULPITIUS ille, qui de hoc clemente *Maximo* multa narrat in suo libello Historiæ Sacræ, nunquam eum vocat Tyrannum, sed semper Principem, Regem, Imperatorem. Credo, quod regnantem metueret. Sed & OROSIUS Hispanus audet dicere, strenuum, & probum, & Augusto dignum fuisse: addit tamen hanc exceptionem: Nisi contra Sacramenti fidem per tyrannidem emerfisset. Ergo hâc saltem ratione tyrannum fuisse PACATUS noster, & BEATUS AMBROSIUS probant.

Notum, Principes, Regésque improbos, injustos, crudeles, avaros, Barbaros, dici Tyrannos. Sed Tyranni etiam in nostris Legum Libris dicuntur, qui perduelles sunt, & alienum Regnum injustè occupant: quantumvis justè deinde, & bene, & clementer regnent. Ergo & BEATUS AMBROSIUS, ut VALENTINIANUM juniorem, quem defendit THEODOSIUS, vocat Imperatorem, sic ejus adversarium *Maximum* ait fuisse usurpatorem Imperii, & quidem addit impium, perfidúmque fuisse. Atqui *Maximus* profitebatur se se acerrimum esse & Ecclesiæ, religionisque defensorem, & Hæreticorum hostem, imò & vindicem publicæ disciplinæ. Sed hypocrisis hæc erat ad fallendum comparata. Hic tamen operæ pretium est, observare, vidisse id quidem BEATUM AMBROSIUM Mediolanensem non minus,

quàm THEODOSIUM: sed Beatum MARTINUM Turonensem Antistitem parum cavisse videri, multòsque Galliae, & Hispaniae Antistites, multò minùs, cùm *Maximum* præcipites sequerentur. Adeò verum est, quod & profanus Scriptor, Romanùsque Historicus olim dixit, nihil esse fallacius specie religionis.

Sed cùm sit operæ pretium, paulò altiùs, quàm PACATUS faciat, repetere Historiam *Maximi*, & id tamen in tantâ illorum temporum caligine difficile sit, diu investigando didici, *Maximum* hunc militiæ Ducem ab Imperatore GRATIANO in Britanniam missum fuisse adversus quendam *Octavium* perduellium ducem: sed suæ perfidiæ specimen statim edidisse: nam cum eo colluisse, ejùsque filiâ uxore ductâ, cum illo jam suo Socero conjurasse adversùs ipsum GRATIANUM: quem & cùm suorum militum favore subnixus etiam diadema suo capiti imposuisset, & ex Britannia trajecisset in Galliam, insidiosè trucidari curat: & tamen tam astutè simulat studium religionis, & odium Hæreticorum, ut Galliae, Hispaniaeque Episcopos non minùs, quàm Britanniae, suis partibus adjunxerit. Ergo in Sacerdotibus illis crudelitatem sanguinariam accusat PACATUS, quam non minùs MARTINO nostro, & AMBROSIO displicuisse constat. Sed illius auctor erat quidam *Itachius* Episcopus Hispanus prætexens odium Hæreseon. Erat etiam Hispanus THEODOSIUS: sed

scitum

scitum est hic observare ex disimilitudine ingeniorum ejusdem gentis, tantum in hoc Principe fuisse & fidei, & sapientiæ, & clementiæ, quantum erat & impotentia intemperantis, & sævæ severitatis in illo Episcopo.

Ut autem melius intelligatur, quid sibi velit PACATUS, cum invehitur in eos, quos nominibus quidem Antistites, revera autem Satellites, atque adeò carnifices fuisse ait, occurrit Sulpitius ille, qui & de accusatione, damnatione, supplicio Priscillianistarum in Trevirensi *Maximi* Consistorio diligenter scribit: eoque etiam pertinet, quod ipse Ambrosius *Epist. XXVII.* & Prosper in *Chronico* attingit. Magno quidem certè judicio legenda est talis historia, præsertim hoc tempore: sed tamen Reipublicæ valde interest, Principem, qui Consilio Regio præest, rectè, quidquid illud tandem est, intelligere.

Speciosus quidem certè color erat *Maximi*, cùm aula VALENTINIANI junioris Arianis operam daret. Verùm unus saltem Ambrosius, quamvis & ipse ab eâ vexaretur, tamen hanc non esse causam deserendi sui Principis, & Tyranni confirmandi vidit. *Maximus* tam astutè agebat, cùm viam gladiatorio tamen animo ad Regnum Italiae affectaret, ut non dubitaret per Legatos ad ipsum THEODOSIUM referre, quod prætexebat: & THEODOSIUS videns profligatum, & fugientem VALENTINIANUM, confessus est, justo DEI judicio id fieri.

Sed

Sed tamen propterea neque VALENTINIANUM deseruit, neque opem imploranti adversus vim & insidias *Maximi* defuit. Quàm hic multa sunt, quæ præclarè, & graviter, & sapienter & opportunè Anagnostes tuus tibi exponere poterit, si, qualem habere debes, habeas? Sed cùm PACATUS tibi narrabit, quibus militibus armatus THEODOSIUS *Maximum* illum depulerit, Valentinianumque restituerit, nolo præterire, quod AMBROSIVS de tuis Francis indicat, per eos (inquam) Rhenum etiam transgressos priùs profligatum fuisse *Maximum* illum. Mirum verò: Galli Antistites, nescio, quo errore, hujus partes sequebantur. Et ecce, Franci milites talem perduellium ducem persequuntur, & fuscum, fugatumque profligant. Nolo hanc veterum Francorum tuorum fidem, fidelitatem, & virtutem supprimit: nolo tale exemplum hodie sepeliri. Imò addam & alterum, & quidem paulò antiquius: Franci enim, quamvis antea fuissent hostes ipsius CONSTANTINI, tamen hujus deinde signa, & castra adversus *Licinium* tyrannum secuti sunt.

Age: properas fortasse, ut prælii Theodosiani, & victoriæ Historiam audias ex PACATO. Nullus certè est, à quo eam melius repetas: nullus etiam est, qui te melius scire possit, ecquid vel simile, vel dissimile fuerit in tuâ. Saltem fateberis, expertum quoque esse Te, in re præsentis, quod ille THEODOSIUM in suo prælio expertum esse narrat de auxilio divino: ut & NAZARIUS ad CONSTANTINUM de

Maxen-

(*) De

Maxentio victo loquens, simile quid narrat. Sed & in altero ejusdem *THEODOSII* prælio adversus *Eugenium*, alterum perduellium ducem antiquitas prædicavit multò magis: & *CLAUDIANUS* (*) eo tempore suis versibus, qui & nunc in omnium ore sunt, expressit, exclamans:

O nimium dilectè Deo: tibi militat Aether &c.

Interest profectò, & Te, & qui Tibi similes sunt, nunquam oblivisci, victoriam donum *DEI* esse. Ergo quod *PACATUS* de *THEODOSII* virtute, & fortitudine, & prudentiâ in debellando *Maximo* narrat, *DEUS* ipse apud *AMBROSIIUM* compellans, ne hujus beneficii unquam obliviscatur, tali oratione commonefacit: *Ego perturbavi hostis tui consilia, ut se ipse nudaret; Ego ipsum usurpatorem Imperii ita vixi, ac mentem ejus ligavi, ut, cum haberet adhuc fugiendi copiam, tamen cum omnibus suis, quasi metuens, ne quis tibi periret, ipse se clauderet. Ego comitem ejus, atque exercitum, ex alterâ parte naturæ, quos ante disperferam, ne ad belli societatem coirent, ad supplementum victoriæ tibi congregavi. Ego exercitum tuum ex multis indomitis nationibus collectum, quasi unius gentis fidem, & tranquillitatem & concordiam servare præcepi. Ego, cum periculum summum esset, ne Alpes infida Barbarorum penetrarent consilia, intra ipsum Alpium vallum victoriam tibi*

(*) De III. Conf. Honor. v. 96.

tibi contuli, ut sine damno vinceret. Ego Te triumphare feci de inimico tuo.

Hæc DEI ipsius apud Beatum AMBROSIIUM verba sunt ad THEODOSIUM, quæ PACATI orationi adjungi vel operæ pretium est. Sic & cum ventum erit ad gravissimam in illius victoriæ descriptione sententiam PACATI, & admonitionem illam: *Quisquis purpurâ quandoque regali vestire humeros cogitabit, &c.* addit AMBROSII oratio graviorem, & veluti fulmineam insultationem, atque denuntiationem, *Maximus* (inquit) & *Eugenius in inferno docent exemplo miserabili, quàm durum sit, arma suis Principibus irrogare.* Eodem loco utrumque conjungit, ut utrumque THEODOSIUS victum perculit, cum alter Imperatorem GRATIANUM, alter deinde VALENTINIANUM funesto latrocinio necasset. Ergo licet *Maximus* religionis causam agere se diceret, *Eugenius* Paganismo veteri operam daret: tamen utriusque eadem mens, cupiditas, & scopus idem erat, dico Tyrannidis affectationem. Ut autem ad deterrendos perduelles talia fulmina personare utile est, sic est operæ pretium Tibi inculcari, ut tanquam in speculo recognoscas animum tuum, & longè latèque prædicari, quam PACATUS satis prædicare vix se posse putat, clementiam THEODOSII post victoriam. Itaque etsi exquisitâ oratione id faciat; tamen ut magis, atque magis inculcetur, CLAUDIANUS (*) eodem

---

(*) De IV. Conf. Honor. v. III.

eodem sæculo gravissimis rursus versibus idem expressit. Sic enim de THEODOSIO cecinit:

*Nec tamen oblitus civem, cedentibus atrox
Partibus infremuit: non insultare jacenti
Malebat, mitis precibus, pietatis abundans.
Pænæ parcus erat, paci non intulit iram:
Post acies odiis idem, qui terminus armis:
Profuit, hoc vincente, capi.*

Sic & ipse AMBROSIVS in orat. funeb. vincere (inquit) volebat, non plectere: Aequitatis iudex, non pænæ arbitter: qui nunquam veniam confitenti negaret. Dilexi virum misericordem, humilem Imperio, pectore mansueto præditum. Quid? quod præclaram adeptus victoriam, tamen quia hostes in acie strati sunt, abstinuit à consortio sacramentorum &c. Sed ad PACATI orationem propiùs accedit, quod AUGUSTINUS lib. V. de Civit. Dei scribit de eodem THEODOSIO his verbis. In neminem post victoriam privatas inimicitias valere permittit. Bella civilia, non sicut Cinna, & Marius, & Sylla, & alii tales, qui nec finita finire voluerunt, sed magis doluit exorta, quàm cuiquam nocere voluit terminata. Inimicorum suorum filios, quos non ipsius iussus, sed belli abstulerat impetus, etiam nondum Christianos, ad Ecclesiam confugientes, Christianos hac occasione fieri voluit: nec privavit rebus, sed auxit honoribus.

Ut

Ut autem & ex aliis Panegyricis, quos PACATUS imitatus videtur, aliquid adferam, quod cum eo nunc opportunè conferatur: NAZARIUS de CONSTANTINI post victum *Maxentium* clementiâ sic loquitur: O tandem felix civili Roma victoriâ? irrupit olim te Cinna furiosus, & Marius iratus, qui non solo se octavi Consulis sanguine fatiarunt, sed luminibus civitatis extinctis, exempla, quæ nunc toto sexennio passa es, reliquerunt. Vicit tibi iterum ante portam Collinam Sylla, felix, si se parcius vindicasset: sed multis capitibus nostra replevit. Constantinus victoriæ licentiam sine prælii terminavit. Gladios ne in eorum quidem sanguine dstringi passus est, quos ad supplicia poscebas. Deditam sibi idem Sylla, exarmatamque Legionem in viâ publicâ trucidavit, perculsumque morientum gemitu senatum monuit, ne timeret, quod fieri iussisset. At iste victor non modò hostium, sed etiam victoriæ suæ, quidquid militum bello superfuit, tibi reservavit. Hæc NAZARIUS Panegyristes. Sed & ejusdem CONSTANTINI post *Maximianum* Massiliæ oppressum clementiam rursus laudat alius Panegyricus: qui tamen interea etiam illius contra Francorum quosdam Regulos in acie captos severitatem commendat, & *cautior* (inquit) *licet sit, qui devinctos habet per veniam perduelles, fortior tamen est, qui calcat iratos. Et compendium est devincendorum hostium, duces sustulisse.*

Denique EUMENIUS in alio Panegyrico, CONSTANTIUM, CONSTANTINI patrem laudat, quod posteaquam Britanniam, quæ rebellarat, recepisset, victoriam (sicuti ait) misericordiâ temperavit, ut multos culpæ conscios, ad pœnitentiam revocaret impunitos.

Existimo clementiam tuam delectari talibus & exemplis, & suffragiis. Ergo etiam ancilcabo verba ipsius CICERONIS, quem hi Rhetores imitati sunt, ut illa pro *Ligario ad CÆSAREM*; Cognitâ clementiâ tua, quis non eam victoriam probet, in quâ occiderit nemo, nisi armatus? Item pro *Marcello*, vidimus victoriam tuam præliorum exitu terminatam: gladium vaginâ vacuum in urbe non vidimus. Quos amissimus cives, eos vis Martis perculit, non ira victoris. Sed multò veriùs hæc prædicavit de suo THEODOSIO PACATUS noster, quàm de suo CÆSARE CICERO. Tibi quidem certè ex illis Africæ libris, quos ROBERTUS ANDEGAVENSIS, Rex Neapolitanus, quem lubenter monitorem audies, laudavit, recitabo, quod de JULIO CÆSARE in iis scriptum est:

*O felix, si fortè modum sciat addere ferro.
Nesciet heu, noletque miser: sed turbine mentis
Vitrices per cuncta manus in publica vertet
Viscera civili fœdans extrema cruore
Prælia, & meritos indigno Marte triumphos.*

Cum hos versus FRANCISCI PETRARCHÆ audis, audis & illius tui ROBERTI Regis verba, & iudicium.

Ut verò re ipsâ probem, quod PACATUS de THEODOSII victoris clementiâ jaçtat, exempli causâ adjiciam, quod SOCRATES *Historia Ecclesiastica lib. V. (*)* narrat, eum ignovisse ipsi quoque *Symmacho* perduellionis reo, qui *Maximi* partes secutus erat: Sed cum reputo, hunc *Symmachum Maximo* assentatum esse, cum tamen etiam idololatriæ causam ageret in Consistorio VALENTINIANI, dubito, num laudari possit THEODOSIUS, qui talem impietatis, & Tyrannidis patronum, & Ecclesiæ hostem non modò veniâ, sed & honoribus auxit. Nam & Consulem postea factum esse observavi. Certè licèt doctissimus Jurisconsultus fuerit *Symmachus*: tamen virum bonum non fuisse suspicor.

Quid verò dicam de *Theophilo* Alexandrino Antistite, qui duabus veluti fellis sedens, *Maximo* non minus, quàm THEODOSIO clam assentabatur, atque ita cum utroque colludebat, ut, quicumque victor esset, ei se se dare institueret perfidiosâ quadam, & servili astutiâ. Major erat hujus *Theophili* in Ecclesiâ auctoritas, quàm ut facilè potuerit propterea abdicari, & suis ille alioqui virtutibus non minùs, quàm doctrinâ excellebat, si beato HIERONYMO credimus. Sed melius actum fuisset cum CHRYSOSTOMO, & Ecclesiâ constantinopolitana,

fi

(*) Cap. 14.

THEOD
reum ten
certè est,
versum h
penâ, fir
Nam secu
potheli,
est. Sic
adversus
severissima
emibus re

Illud p
hana poni l
bat, nullus
a Fisco oc
& ficuti, e
esse voluit
um cum f
Pacatus, ta
ficali avaritiâ
ere voluit.
servavi prim
gram à THEO
ibus sublati
illa consti
THEODOSIUS,

(*) vid. H
Cap. 3. s
(**) vid. A
voc. Plac

si THEODOSIUS hunc *Theophilum* perduellionis reum tempestivè castigasset. Difficile quidem certè est, ut neque est meum aliquid in universum hic præcipere, sive de venia, sive de pœnâ, sive de clementiâ, sive de veritate. Nam secundùm ea, quæ proponuntur in hypothesis, ex ejus circumstantiis id definiendum est. Sic olim Romæ lex *Lucretia* (*) de vi adversus eos, qui *Lepidi* partes secuti erant, severissima fuit: postea lex *Plotia* (***) de iis exulibus restituendis fuit indulgentissima.

Illud porro in parte clementiæ Theodosianæ poni lubenter audies, quod PACATUS laudat, nullius bona à THEODOSIO publicata, sive à Fisco occupata, post victoriam fuisse. Nam & sicuti, quàm crudelis fuerat *Maximus*, tam esse voluit clemens THEODOSIUS: sic quàm illum cum suo Fisco rapacem fuisse ostendit PACATUS, tam fuisse THEODOSIUM alienum abs fiscali avaritiâ, & omni cupiditate alieni indicare voluit. Ergo lubenter adjicio, quod observavi primis statim annis sui imperii legem laram à THEODOSIO esse de bonorum petitionibus sublatis. Indicat id subscriptio consulum in illâ constitutione. Quid enim? Audiebat THEODOSIUS, quod AMMIANUS MARCELLINUS

B 2

lib.

(*) vid. HEINECCIUS in *Histor. Jur. Lib. I. Cap. 3. §. 100.*

(**) vid. AUGUSTINUS de *Leg. & Senatusc. voc. Plautia.*

lib. XVI. (*) posteaquam dixit in castris Imperatoris CONSTANTII per simulationem tuendæ Majestatis multa infanda perpetrata fuisse, ita scripsit: *Inflabant las malorum civilium buccinas potentes in Regiâ, eâ re, ut damnatorum bona petita suis accorporarent.* Ergo ut his malis, & insidiis, occurreret THEODOSIUS, tempestivè, quod dixi, edixit, ut inhiberet invectivam (sicuti in suâ constitutione loquitur) petentium inhiationem: sicuti & THEODOSIUS alter alterâ suâ non dissimili lege professus est, se se stirpitus eruere velle omne semen hominum alienas fortunas appetentium: proptereaque etiam puniendos esse Palatinos officiales, qui tales petitiones instruerent.

An non Galliæ interest, & Te, qui Consilio Regio præes, hæc quoque non ignorare, & THEODOSII exemplum, legemque hanc audire? Verùm quis erit finis, si, quicquid & in THEODOSIO laudandum est. & in Te, si imiteris, laudabitur, commemorare velim? Illud nunc tam cupidè audies, quàm ego lubenter prædicabo, quod PACATUS in Epilogo exclamat, illum fuisse Principis VALENTINIANI Vindicem, & Restitutorem, & propterea velui Patrem. Fuit certè excellens illa THEODOSII fides, qui non tam sibi, quàm VALENTINIANO juniori collegæ suo, vincere voluit: fuit hæc rara quædam justitia, continentiaque victoris. Sed majus quippiam est, quod AMBROSIUS in eâ etiam laudat *Epist. XXXIV.* Nam THEO-

DOSIUM

(*) Cap. 8.

DOSIUM
loquitur
verum
pietatis
id fecit
patitur
re, poti
NUM illu
erat, n
fidei, &
peritiâ for
DOSIUS ho
ca, Imp
Principem
restituere
si si ma
tur) refe
sed & E
TINIANUS
mus ipse le
vindex pul
multo mag
Maximo:
sunt, propt
si quid rect

Certè
dam THEO
triumphasti
quasdam,
mæ invalu
Theodosian

DOSIUM imprimis laudat, quod non solum (ut loquitur) Regno reddiderit VALENTINIANUM, verum etiam (quod amplius esse ait) fidei, & pietatis disciplinam eum instituerit. Sed nisi & id fecisset, quorsum vicerat? Quidni enim patiatur *Maximum* pulso VALENTINIANO regnare, potius, quam caeso *Maximo* VALENTINIANUM illum, siquidem qualis, cum pelleretur, erat, maneat, dico Arianorum Patronum, fidei, & pietatis hostem, errare, licet & imperitiâ fortasse talis esset. Neque tamen THEODOSIUS hoc beneficio contentus curam Reipublicae, Imperiique occidentalis rejecit in ejus Principem VALENTINIANUM, quem suo solio restituerat. Imò verò nihil egisse se sensit, nisi si manum admoveret necessariae (ut vocatur) reformationi, neque Reipublicae modo, sed & Ecclesiae: cum vereretur, ne VALENTINIANUS negligentior esset. Et verò, si *Maximus* ipse legibus Romam missis videri voluit vindex publicae disciplinae, ut AMBROSIVS ait; multò magis THEODOSIUS is esse debuit, victo *Maximo*: neque, quia *Maximi* acta rescissa sunt, propterea non debuit imitari THEODOSIUS, si quid rectè, & præclarè ille instituerat.

Certè Historia Ecclesiastica recitat quaedam THEODOSII, posteaquam de *Maximo* triumphasset, edicta præclara adversus turpes quasdam, & vitiosas consuetudines, quae Romae invaluerant. Ego addo, constitutiones Theodosianas, quae in Codice extant, datae

Romæ *Timasio*, & *Promoto* Consulibus, hoc est, eo post victum *Maximum* anno, de quo nunc ago. Et ut uno verbo dicam, quod primum & maximum est, dico SOZOMENUM, Historiæ Ecclesiasticæ optimum scriptorem, liquidò testari, THEODOSIUM, posteaquam Romæ de *Maximo* triumphasset, res Ecclesiasticas in Italiâ rectè constituisse. Non est expressum, qualis illa fuerit constitutio: sed non dubito, quod in suo oriente primis sui Imperii annis THEODOSIUS fecerat Ecclesiæ causâ, quòdque in suo Concilio Constantinopolitano discerni curarat; & denique quod ipse edixerat, in *L. cunctos populos C. de summâ Trinit.* multò magis Romæ id repetiisse, & talem suam legem opposuisse impio Edicto *Justinæ*, & insidiis Concilii Ariminensis. Ac ne quis miretur, THEODOSIUM tam constantem, & assiduum vindicem religionis fuisse, dico, ne quidem, cum moriebatur, hanc curam abjecisse. Imò AMBROSIIUS testis est, eum, cum animam ageret, magis de Ecclesiæ, quàm de animæ salute sollicitum fuisse. O Regem Christianissimum! Ego quidem certè non possum inculcare, nullam alioqui esse salutarem victoriam, nullum triumphum gloriosum, nisi si finem triumphi, & fructum victoriæ videamus in Reipublicæ meliori aliquâ constitutione. Nam quorsum alioqui aut hostes vincimus, aut de iis triumphamus, si hostibus meliores non sumus? vel Reipublicæ melius, quàm illi non consulimus? An bellando & vincendo illud

solum

solum
suo stol
tum in
qui Cym
sardana
dignam
facile pa
se ipso
Et quid
TOCLEM
lupratur
reises r
inidenter
derimus,
plorarem
tùmque
SIUM pa
(nam te
precipiti
furore vic
titudinem
vix ipse M
fisset. Ve
bem delev
gis sibi ca
ab AMBROS
traret, Le
ne Judices
Principis
hac suâ le
in multitu
jusdam re

solùm appetimus, quod olim PYRRHUS *Cyneæ*
 suo stolidè respondit quærenti, quorsum tan-
 tum in bello laborum, & periculorum? At-
 qui *Cyneas* sapienter replicavit, si vita aliqua
 sardanapalica finis est victoriæ, posse tam in-
 dignam voluptatem finè armis, aut bellando
 facilè parari. Quin potiùs hoc est à vitiis, &
 se ipso vinci, posteaquam hostes vicerimus.
 Et quid tandem aliud dixerim, cum THEMIS-
 TOCLEM ipsum post Persicas victorias lego vo-
 luptatibus diffluentem, & currui, quem me-
 retrices nudæ per medium forum trahebant,
 infidentem? An si talem hodie picturam vi-
 derimus, non exhorresceremus? An non de-
 ploraremus, eò recidere potuisse talem tan-
 tùmque Ducem? Equidem fateor & THEODO-
 SIUM paulo post suum de *Maximo* triumphum
 (nam tempus in Historiâ diligenter notavi)
 præcipiti quâdam iracundiâ, & quodam quasi
 furore victum, cùm in Thessalonicensem mul-
 tudinem carnifices immisit, commisisse, quod
 vix ipse *Maximus* Tyrannus in Galliâ commi-
 sisset. Verùm ut pœnitentiâ hanc vitæ suæ la-
 bem delevit, sic etiam documento sit, ut ma-
 gis sibi caveant, qui triumphant. Jussus est
 ab AMBROSIO, antequam absolutionem impe-
 traret, Legem, quæ etiamnum extat, ferre,
 ne Judices statim obtemperent mero Imperio
 Principis in aliquem animadverti jubentis, &
 hac suâ lege reprimi se postea passus est, cùm
 in multitudinem Antiochenam, seditionis cu-
 jusdam ream incanduisset. Nam & depreca-

tione *Flaviani* optimi Antistitis Antiocheni facile placatus est. Sic igitur ab eo victus bene triumphavit.

Sed ut, quod de *Themistocle* dixi, magis caveatur, an non etiam operæ pretium est, gravem, & verecundam admonitionem sapientissimi adolescentis *Scipionis* Africani ad *Masinissam* Regem, Socium suum, quem captivæ mulieris forma vicerat, audire? *Temperantiam* (inquit ille apud *LIVIUM* lib. XXX.) (*) & continentiam libidinum ad cæteras tuas eximias virtutes, *Masinissa*, te adjecisse velim. Nam non est (mibi crede) tantum ab hostibus armatis, ætati nostræ periculi, quantum ab circumfusis undique libidinibus. Qui eas suâ temperantia frenavit, & domuit, multò majus decus, majorémque victoriam sibi peperit, quam nos, *Syphace* victo, habemus, vince animum: cave, deformes multa bona uno vitio &c.

Ut autem hæc admonitio, quæ excepta ex ore adolescentis *Scipionis*, non potest non esse gratissima, gratior etiam sit: ecce, ab Rege *ROBERTO* illo tuo *Andegavensi* (cujus & paulò ante memini, & magis paulò post meminero) consignata, & consecrata quoque est bonis versibus, quos ille abs suo Poetâ *Scipionem* Africanum describente componi jussit, & compositos laudavit:

Non

(*) Cap. 14.

Obvi

Eubo

In cum

Turbo

Præci

Pestis

Minus v

luptatis

es domi

ram Paca

est) hinc

& ejus a

eam int

fit. Tu

dar, ut

mum ma

Quid dic

admirabile

no: (*) E

clerianum

esse difficil

ille dicere

rientia ma

Neq

PACATUS i

tam rari

ut quidan

rit, omni

(*) Cap.

- - - - - *Non hostis in armis*

*Obvius, aut flammis resonans undantibus Aetnae,
Euboicae, non sic fundo gravis aestus ab imo
In cumulos surgentis aquae metuendus, ut ista est,
Turba voluptatum, quae circumfusa tenet nos.
Præcipuè tamen hæc nitida suspecta juventæ
Pestis, quæ ætati prætendit retia nostræ.*

Minus verò THEODOSIUS ab illecebris hujus voluptatis sibi metuebat, quia etiam adolescens eas domuerat. Nam & (ut transeam ad alteram Pacatianæ orationis partem, quæ prior est) hinc PACATUS orditur laudes THEODOSII, & ejus adolescentiam talem describit, ut in eam intueri Principes adolescentes valdè utile sit. Tum verò reliquas ejus virtutes ita laudat, ut perfectum Principem, hoc est, optimum maximum, effingere voluisse videatur. Quid dicam, rarum hoc exemplum esse, & admirabile? FLAVIUS VOBISCUS in suo *Aureliano*: (*) *Ego (inquit) à patre meo audivi, Diocletianum Principem, jam privatam dixisse, nihil esse difficilius, quàm bene imperare. Cur hoc ille diceret, causas etiam exposuit: sed experientia magis probat.*

Neque tamen esse aliquid impossibile, PACATUS in THEODOSIO ostendit. Neque quia tam rari olim fuisse dicuntur boni Principes, ut quidam (sicuti refert idem VOBISCUS) dixerit, omnes in uno annulo describi & depingi

B 5

posse,

(*) Cap. 43.

posse, propterea fingendus aliquis fuit, qui nunquam revera fuerit: sicuti fingitur idæa perfecti Oratoris. Verè enim dicere licet, THEODOSIUM proximè ad eam excellentiam accessisse, si quis unquam Princeps in Republicâ Christianâ ad eam accesserit. Et tamen interea utile est simul intelligere, hominem fuisse, humanis quoque vitiis obnoxium. Quod quidem DEUS planè ostendere voluit, cum passus est eum, ut jam dixi, in vindicando tumultu Thessalonicensi intemperanter committere, quod publicâ deinde pœnitentiâ vix expiari potuit. Cum ita rueret THEODOSIUS, casus profectò fuit horribilis: sed utilis tamen est, ut discant Principes, se se esse homines.

Legimus quidem in PACATO, ut in ejus sæculi scriptoribus, & Legibus, persæpe fieri mentionem adorationis cujusdam, quæ principibus, quorum & Numen quoddam esse fingebatur, deferebatur. Sed ut non omnino excuso talem vel consuetudinem, vel orationem illius sæculi, sic etiam profiteor, tamen non fuisse intemperantem, quàm verba præ se ferunt; sed neque non agnoscenda est, qualis Rhetorica sit in PACATI Panegyrico, qui est Encomiasticus, repetito quodam à Græcis exemplo, ut nomine ipso; cum & nostri suos Principes ambizioso quodam præconio certatim laudare vellent, sed tamen eo modo, & more, ut hyperpoliçæ illæ laudes intelligerentur esse quædam ad virtutem blandæ cohor-

tationes:

ationes:
verecur
ut, qua
si nond
deberent

Et
Gnatho
si ejus
sis ineffe
scriberent
ait: nequ
generis a
ciosus:

Se
qui talib
illo loqu
qui magis
Sic illi f
gratior il
quâ paulò
liquisset.
eo animo
ipsum Am
tamen ve
ventis lau
quod Cic
orationib
responde
affectibus
fidei, ve

tiones: & qui tam valde laudabantur, interea verecundè, tacitéque admonerentur sui officii: ut, quales esse dicebantur, tales se esse debere, si nondum essent, intelligerent, qualescunque deberent esse, audirent.

Et verò effusa illa Principum laudatio abs Gnathonicâ assentatione aliena non fuerit, nisi si ejus generis quædam Philosophica paranesis inesse intelligatur, & PLATONI alioqui subscriberem, qui Rhetores, Parasitis similes esse ait: neque negavero, nihil fore putidius ejus generis aulicis palponibus, nihil etiam perniciosius: inflant, & infatuant miseros Principes.

Sed THEODOSIUS non erat aliquis Thraso, qui talibus mancipiis delectaretur. Imò verò de illo loquens AMBROSIIUS: *Dilexi (inquit) virum, qui magis arguentem, quàm adulantem probaret.* Sic illi fortasse fuit hoc PACATI *Panegyrico* gratior illa AMBROSII de pœnitentiâ Concio, quâ paulò post graviter castigatus est, cùm deliquisset. Saltem dicam, PACATI orationem eo animo legi posse, & debere, quo legitur ipsius AMBROSII Oratio funebris de THEODOSIO: tametsi verecundior fuerit mortui, quàm viventis laudatio. Si quis objiciat Panegyricis, quod CICERO, & LIVIUS scribunt, funebribus orationibus historiam factam esse mendosam: respondebo ipsum PACATUM tamen tam suis affectibus hic non indulgisse, ut etiam bonæ fidei, veritatis, ingenuitatis oblivisceretur.

Nam

Nam & suam hanc orationem hac clausulâ
concludit: *A me fidem sument historia.*

Ergo & ex multis THEODOSII virtutibus,
quas PACATUS laudans ad imitationem aliis
Principibus proponit, nunc illam imprimis
commendare: quâ THEODOSIUM ut veracem,
& qui verba dare nesciret, & ab omni vento-
sâ, mendacique vanitate alienus esset, verissi-
mè, gravissimèque laudat. Legerat, quod
MAMERTINUS Consul in suo ad suum Imperato-
rem JULIANUM *Panegyrico* (*): *Servile* (inquit)
vitium est, mendacium: cùmque mendaces
homines aut inopia, aut timor faciat: Impe-
rator, qui mentitur, fortunæ suæ magnitudi-
nem ignorat. Itaque vanitate futili minui
Majestatem Principes semper meminerint,
qui suam minimè minui vellent, meritòque
id nolunt. Sanè GREGORIUS NAZIANZENUS,
cùm non dissimilem, quàm MAMERTINUS, sen-
tentiam edat, tamen tam ab illâ laude JULIA-
NUM illum abfuisse significat, quàm MAMERTI-
NUS fingit proximè ad eam accessisse. Sed an
MAMERTINUS vanitatem accusans, vanitatis ar-
gui possit, non quæro: saltem cum ingenui-
tatis, veritatisque studium laudavit in THEO-
DOSIO PACATUS, verè locutus est: & qui sci-
unt *francicè loqui*, idem olim fuisse, quod
ingenuè loqui, nihilque fingere, optabunt
francos veteris hujus suæ gloriæ esse memores.

Sed &, quod PACATUS in THEODOSIO præ-
dicat de amicitia, sincerè, seriòque exulta,

ejus-

(*) Cap. 26.

ejusde
pibus
ex PL
CATI ve
NIUS ad
vatorum
bonum,
sentatio
significa
tantam
hunc pul
quippar
nunc po
tus, que
Etum o
laudabi
CATUS a
dandis
taberis.
jam pride
hodie ne
& indignè
nus mise
niori inj
rurtus dia
fillorum

Cinque
Non de
Dona

(*) Cap.
(**) De

eiusdem generositatis est; neque minus Principibus inculcandum: repetitum autem videtur ex PLINII Panegyrico: cuius verba cum PACATI verbis conferre juvat. *Fam* (inquit PLINIUS ad Imperatorem TRAJANUM) (*) *Et in privatorum animis exoleverat priscum Mortalium bonum, Amicitia: cuius in locum migraverant assentationes, Blanditiæ, Et pejor odio, amoris significatio. Etenim in Principum domo nomen tantum amicitiae inane irrisumque manebat. Tu hanc pulsam, errantemque reduxisti &c.* Majus quippiam effeceris, si revocare, & reducere nunc possis fugatam, & exulantem, imitatus, quod & à THEODOSIO in eo genere factum olim esse audies. Neque verò minus laudabis, quod eum quoque observasse PACATUS ait, in Magistratibus certo judicio mandandis neque laudabis modò, sed etiam imitaberis. O rem tam sæpe laudatam, quàm jam pridem frustra repetitam? O legem, tam hodie necessariam, quàm nimis impudenter, & indignè rejectam? Quàm potuit vel ipse *Maximus* miseram Galliam, cui incubabat, indigniori injuriâ pessundare? Nunquàmne Gallia rursus dicere poterit, quod & de temporibus filiorum THEODOSII cecinit CLAUDIANUS (**)

*Cumque suo demens expellitur ambitus auro,
Non dominantur opes, non corrumpentia sensus
Dona valent: emitur solâ virtute potestas.*

Sed

(*) Cap. 85.

(**) De III. Conf. Honor. v. 186.

Sed frustra, & ineptè molestus fuero, si, quam omnes boni frustra jamdiu deplorant horum temporum veluti fatalem in Magistratum turpi nundinatione miseriam, longiori querimoniâ persequar. Illud modò mihi liceat, ut, quid non multò ante THEODOSIUM similiter fecerit Imperator JULIANUS, quem Gallia Gubernatorem habuit, & quid ante eum fieret, magis intelligatur, obtestari, ut relegatur MAMERTINI Consulis Panegyricus ad illum JULIANUM. Tum verò patiar, ut meæ querimoniæ objiciatur, quod FLAVIUS VOBISCUS in *Aureliano* (*) scripsit: *Factum est (inquit) ut jam divitiarum sit, non hominum Consulatus. Perierunt casta tempora, & magis peritura sunt.*

Age verò: fatalis hujus mali oblitus transeo ad alteram, quam ad Te referre institui, veteris tuæ Galliæ orationem de scholis, hoc est, à PACATI THEODOSIO ad EUMENII CONSTANTIUM. Et tamen abs THEODOSIO quoque, ejusque collegâ GRATIANO repetere licet, quod eò nos veluti manuducat. Nam & Imperator GRATIANUS valde etiamnum adolescens, & eâ, quâ Tu nunc es, ætate, primisque statim sui imperii annis, ut ejus fundamenta firma, & diuturna jaceret, edixit ad *Antonium* Præfectum Prætorio Galliarum, in omnibus Galliæ Metropolitibus excitanda, alendâque esse studia literarum: éstque hoc Rescriptum relatum in Theodosianum Codicem Constitutionum. Et de ipso THEODOSIO, quod PACATUS

præ-

(*) Cap. 15.

præter
amasse
erudita
pienter
noxiam
doctrina
tute cor
admirat
luam et
Principe
ni generi
vellet.

Post
Antonius
fianæ ere
reverent
sacram
agentis d
hoc est, v
laudare ce
quæ ad ear
audiens ab
res, facile
tarum act
clarum de
ia, præse
quidem &
menta Rei
& excitab

(*) De C
(**) Inte

præterierat, scripsit AURELIUS VICTOR (*) eum amasse simplicia ingenia, & admiratum esse erudita, sed innoxia. Rectè profectò, & sapienter: cùm sensit esse quandam eruditionem noxiam, & pravam, quæ odio digna sit. Sed doctrinam liberalem & ingenuam, & cum virtute conjunctam, quicumque vel odit, vel non admiratur, & colit, tam barbarus est, ut belluam esse dixerim, non hominem, nedum Principem: tamque hostis mihi videtur humani generis, quàm si solem de mundo tollere vellet.

Possẽm holographam (**) THEODOSII ad Aufonium epistolam laudare, testem Theodosianæ erga literas bonas sive observantiæ, sive reverentiæ: Verùm nunc CONSTANTII Cæsaris sacram Epistolam, & EUMENII de eâ orationem agentis de restitutione scholæ Augustodunensis, hoc est, veteris in tuâ Galliâ Academiæ, potiùs laudare coram Te instituo, ut eam legens, & quæ ad eam de hac causâ dici præterea possunt, audiens ab iis, quos sapientes habes monitores, facilè, vel me tacente, sentias, qua gratiarum actione, quo præconio celebretur præclarum de instauratione Andegavensis tuæ scholæ, præsertim Civilis consilium tuum: quo quidem & Tu jacies nova quædam fundamenta Reipublicæ, in integrum restituendæ, & excitabis quoddam eorum, qui eam de-

fen-

(*) De Cæsarib. cap. 48.

(**) Integre scriptam.

fendent, atque tuebuntur, fœcundum seminarium.

Credo equidem, statim atque audies Epistolæ illius Constantianæ principium, *Meretur hoc Galli nostri* &c. Si intellexeris, cur, & quorsum id dicatur, & quid dici hodie debeat, commoveberis. Sed quod de CONSTANTIO Cæsare, cujus exemplum tibi commendo, quærere poteris, in re præsentis Tibi melius exponet bonus anagnostes: & ut magis id placeat, adjiciet, quod AURELIUS VICTOR (*) olim scripsit, CONSTANTINUM magnum, paterno (credo) exemplo commotum, nutriisse artes bonas: ut & eâ laude non minùs, quàm rerum gestarum gloriâ, magnum fuisse scias; & cum ejus patrem CONSTANTIUM Galliæ suæ, quàm rectè regebat, amabilem fuisse audies, ex EUTROPIO intelligas, causam fuisse, quam dixi: & quod VOBISCUS narrat Gallicanas Druidas Imperatori AURELIANO prædixisse, CLAUDII posterorum nomen in Republicâ clarius futurum esse, quàm cujusdam fuisset, meritò ad nostrum CONSTANTIUM referri. Erat quidem certè Cæsar tantùm, non etiam Imperator, Imperantibus MAXIMINIANO, & DIOCLETIANO Augustis. Sed, ut tantò admirabilior fuit illius sapientia, & felicitas, qui sub talibus dominis majoribus potuerit provinciam suam plenè, & sanctè regere, & sanguinariam tempestatem adversus pietatis, & Religionis Christianæ

(*) De Cæsarib. Cap. 41.

stianæ
à Galli
fuit tot
perata.
Ilu
Britanni
restitutà
sisque,
mite, n
ditiosis
CONSTAN
Indisqu
Cum eni
bem Hec
EUMENIU
tam erig
quæ noi
optimi D
Legisse p
TACTUS
hæ sobole
Judicavit
ernatore
rum feder
ret. Ju
finestissim
num prodi
tem ruinar
pridem gr
antiquissim
vates quic

(*) Anna

stianæ professores toto orbe tunc excitatam
â Gallia avertere : Sic tantò laudabilior ejus
fuit totius Reipublicæ procuratio bene tem-
perata.

Illud verò nunc urgeo : neque de receptâ
Britanniâ, Bataviâve, Imperiòque Romano
restitutâ, neque de victoriâ Lingonicâ, repres-
sisque, & profligatis barbaris in eo Galliæ li-
mite, neque de castigatis in mediâ Galliâ se-
ditiosis Bagaudis, tantum laudis reportasse
CONSTANTIUM, quantum ex literarum ludis,
studiisque liberaliter excitatis, atque restitutis.
Cum enim Augustodunum, nobilissimam ur-
bem Heduarum, cujusdam Batavicæ (ût ait
EUMENIUS noster) rebellionis latrocinio ever-
sam erigeret, sensit nihil agi, nisi si & scholam,
quæ non modò auditorii ruinâ, sed & interitu
optimi Doctõris, conciderat, attolleret. Quid?
Legisse potuerat, quod & olim CORNELIUS
TACITUS (*) scripserat, illis nobilissimam Gal-
liæ sobolem operam dedisse studiis liberalibus.
Judicavit ergo, minimè bonum Galliæ Gu-
bernatores se fore, si illam veterem studio-
rum sedem non conservaret, tueretur, instau-
raret. Judicavit etiam, in ejus ruinâ extrare
funestissimum quoddam portentum, & tristissi-
mum prodigium, quod denuntiaret impenden-
tem ruinam totius Reipublicæ. Id enim jam
pridem graviter prædixit sapientissimus, &
antiquissimus scriptor HERODOTUS, tanquam
vates quidam, testatus, DEUM everfionem

C

Rerum-

(*) Annal. Lib. III. Cap. 43.

Rerum publicarum prænunciare tali signo, tanquam prognostico. Ergo CONSTANTIUS, ut tale, tantumque malum avertat, statim occurrat: nihilque antiquius habet curam bonarum literarum, & restitutione studiorum.

Et quidem in eâ EUMENIUS potissimum tria prædicat: dico, talem, tantamque fuisse hujus rei curam, ut ne bellorum quidem occupationes eam infregerint: & honorarii duplicatam fuisse liberalitatem in tantis alioqui ærarii angustiis: & denique amplitudinem honoris, atque dignitatis magisterio scholastico delatam esse, quæ Palatino deferebatur. Imprimis ergo Tibi inculcabitur, quod EUMENIUS ipse imprimis observari vult, CONSTANTIUM maximis bellis distractum, in mediis etiam castris talem, tantamque studiorum curam gessisse. Quod ut magis admireris, reputabis non modo, quod jam antea indicatum est de Britannia, Bataviæque rebellione, cujus contundendæ difficultas diu CONSTANTIUM exercuit, sed & ipsius Galliæ tumultuantis domesticas seditiones, cum Rustici illi Baucadæ, vel Bagaudæ (ut vocabantur) cælum terræ miscerent (quam seditionum hominum colluviem eodem nomine in eadem Gallia, ducentis prope annis post CONSTANTIUM etiamnum insaniisse ex SALVIANI MASSILIENSIS *lib. V. de Provident.* didici) & denique Barbarorum, fines Galliæ undique incurfantium vim; nam omnes barbaræ nationes universæ Galliæ excidium eo tempo-

re minabantur, ut ait Panegyricus MAXIMINIANO dictus. Et verò, ne longius discedam ab Augustoduno Heduorum, de cujus scholâ restituendâ ait EUMENIUS, meminerimus, prope urbem Lingonicam, CONSTANTIUM innumera- bilibus hostium, & Barbarorum millibus obsessum, & prope oppressum fuisse, ut EUTROPIUS narrat. Eo tamen tempore nihil eum remisisse de suâ curâ instaurandæ scholæ Augustodunensis, quis non & mirabitur, & laudabit? De liberalitate quid dicam? Vereor, ne fidem excedat, quod EUMENIUS narrat, iussisse CONSTANTIUM numerari quot annis Professori sexcenta Sestertia. Nam hæc summa æstimatur duodecim millibus aureorum nostratium. Verùm ex temporum nostrorum barbarâ, & illiberali conditione non est æstimanda vetus conditio Galliæ.

Liberalitatem verò CONSTANTII talem, tantamque etiamnum hac in re tunc fuisse, rursus magis atque magis admirabimur, si reputemus, quàm esset bellicis sumptibus exhaustum ærarium, & quam tamen CONSTANTIUS ad id replendum Provinciam suam non exhauriret: ut qui publicas opes in usu suorum Civium esse, quàm includi in Fisco mallet; & propterea non tam huic, quàm eorum divitiis, & commodis consulere, sicuti scribunt EUTROPIUS, & EUSEBIUS.

Neque tamen in pecuniâ tantum numerandâ consistit ejus cura, vel honor, quem li-

teratis studiis detulit. Imò verò ex suo sacro Consistorio repetit, quem præficiat scholastico auditorio. Sic enim EUMENIUM sacrae memoriae Magistrum hìc audies, salvâ dignitate, & duplicato honorario, præfici Professioni. Qui nescit magistros sacrae memoriae fuisse, qui & olim dicebantur, & nunc dicuntur Magistri Libellorum, ignorat verba Legum. Quidni verò Magistrum sacrae memoriae in Palatio, simul in scholâ Professore[m] fuisse dicemus, cum & Leges ipsæ tandem Professores donarint Comitivâ primi ordinis (ut vocant) & vicariâ illâ dignitate, quæ iis, qui Provincias rexerant, deferebatur. Erant enim, qui tunc vocabantur Vicarij, majores Præsidibus Provinciarum: cum quidem ita dicerentur, qui vice Præfectorum Prætorio à Principe mitterentur ad gubernandam aliquam Diocesim multarum Provinciarum. An id Gallia nunc miratur? Meminerit ipsos olim suos Druidas præfuisse Professionibus artium, ut gubernandæ Reipublicæ, sciâtque PLATONEM voluisse rerum publicarum Rectoribus mandari, ut Magistratus, sic & Magisteria Artium: quòd hoc sit præstantium in Republicâ Seminarium, in quo plantæ, & stirpes tantò excellentiores futuræ sunt, quantò nobiliores, & honorabiliores fuerint, qui iis excolendis præficerentur.

Hic cum sentiam aliquid esse causæ, cur Tibi gratias agam, etiam cogor, majori obtestatione Te urgere, ut, cum de Professoribus

ribus
gis ho
tem n
togaræ
est pau
nus Ce
Panegy
bertiac
Quid r
dialfino
quo Me
dentiam
(sicut oli
tur vetu
aut abo
iis dem
suâ dig
lice, qu
hoc gen
tes, pro
excolueri
netur im
magatoru
legis ura
invadant.
violata, in
non app
Epistola
Libris Le
gantur F
Professo
licebit in

verò ex (suo) oraficiat (suo) TENIUM sacre, salvâ digni aefici Profet noriæ fuisse icuntur Ma egum. Q oricæ in Pa fuisse dicen ofessores d ut vocant qui Provin nim, qui t æfidibus ficerentur, Principe m uam Dice id Gallia n suos Dru ut guberr ONEM vol mandari Artium: q icâ Seminari to excellentio s, & honora is præficeren uid esse ca cogor, m um de Prof riu

ribus juris agetur in Galliâ, magis atque magis hoc agas, ii demum ut sint, qui Majestatem non minuant ipsius Jurisprudentiæ, neque togatæ Galliæ opprobrio sint. Conquestus est paulo post ætatem CONSTANTII MAMERTINUS Consul in suo ad Imperatorem JULIANUM Panegyrico juris scientiam sic evulvisse, ut libertinorum hominum esse artificium diceretur. Quid nunc diceret, si quosdam tanquam Mediasinos servos opifices videret, in, nescio, quo Megalopoleos ludo prostare, ut Jurisprudentiam constuprent, & quia Dupondii sunt (sicut olim vocabantur) eam faciant (ut loquitur vetus Poëta) quadrantariam? Imò verò aut aboleatur Juris interpretandi professio, aut iis demum mandetur, qui eam sustinere pro suâ dignitate possunt: nec decus togatæ Galliæ, quæ gloriari potest, se se aliis gentibus in hoc genere facem prætulisse, & juris interpretes, professorésque dedisse, qui illam primi excoluerint, nunc aut imminuatur, aut inquietur impudentiâ, & indignitate quorundam nugatorum, falsis etiam insignibus (ut verbo legis utar) utentium, ut in alienam spartam invadant. An Jurisprudentia tam indignè læsa, violata, interpolata, magnum aliquem vindicem non appellaret? Equidem cum CONSTANTII Epistolâ sacrâ possem hic conjungere, quæ in Libris Legum, & Codice Constitutionum leguntur Ediçta, Senatûs Consulta, Rescripta de Professoribus. Sed hanc causam aliàs agere licebit in Prætorio tuo.

Interea mihi fas sit, obiter laudare, quod non minus est, quam CONSTANTII liberale Rescriptum ATHALARICI Gothorum in Italia Regis, & extat in CASSIODORI Commentariis. Dico illum ATHALARICUM etiamnum puerum: sed qui partim Consilio Imperatoris JUSTINIANI nostri, partim tutela optimæ, & sapientissimæ, & doctissimæ matris suæ AMALASUNTHÆ regebatur. Ejus autem meminisse non possum, quin confitear, quod deplorandum est, cum Gothorum quidam Proceres nimium barbari, pupillum hunc Principem optimæ, & maximæ spei abs matris custodia, & literatorum consortio avulsissent, clamitantes, Gothorum Regem à literis alienum esse debere; voluptatibusque impuris immerisissent, luxu perditum, extinctumque statim periisse. Sed cur id dissimularem, cum & operæ pretium sit Te ex PROCOPIO talem historiam audire?

Redeo ad EUMENIUM, ut præmoneam, quod valde observandum est, ex eo Te discere posse CONSTANTIUM Cæsarem, honoris causâ, etiam dictum esse, antiquo verbo, Principem juventutis: credo propter principalem curam juvenilis Institutionis. Hic autem ille titulus est, quo & Te ornare vellet Academia tua: & Tu, Princeps militiæ, Dux, & Imperator regii exercitus, & simul Princeps sacri Senatûs, cum regio Consilio præsis, non recusabis: non enim nulla est gloriæ accessio

ex

ex tali
adolef
certam
janum
etiam
August
stam si
bello
Impera
etiam i
sam, et
& nos h
cedere r
sum illu
sed qui
tis civi
castren
minis,
etiam pr
rimum f
flamman
illud Plu
tis: oliv
agri, ge
triumpha
Qui
CONSTAN
tis dici,
rum Ga
sicuti &
(*) Dic

ter laudare, CONSTANTII librorum in Commemorationem annuam pueri Imperatoris optima, & atris fuce Aemulatem meminerit quod deploranda Procunc Principis custodient, clamoribus alienum iuris immemoremque stultitiam, cum proprio ralem

ex tali Principatu. Scio, sic olim dictos esse adolescentes Cæsares, qui puæfuerant ludicro certamini Equestrium Turmarum, quem Trojanum juventutis ludum vocabant. Sed scio etiam postea placuisse, ut Cæsares nondum Augusti propter rem præclarè, & fortiter gestam sic appellarentur: sicuti olim Duces in bello propter insignem victoriam dicebantur Imperatores. Scio denique, CONSTANTIUM etiam in togâ propter eam, quam dixi, causam, cumulatum esse hoc agnomine; quidni & nos hoc exemplo tuis id quoque titulis accedere non optaremus? Non ingero invidiosum illum versiculum: cedant arma togæ (*) sed quis mihi non ignoscat, si rogatæ juventutis civilem institutionem non minùs, quàm castrensem disciplinam, Principi sapienti non minùs, quàm forti curæ esse debere dicam, qui etiam profitear hanc curam principalem, acerrimum fore calcar, & veluti classicum ad inflammanda, quæ languent, studia? Vetus est illud PLINII de veteri agrorum ubertate loquentis: olim manibus Imperatorum colebantur agri, gaudente terrâ vomere laureato, & triumphali aratore.

Quid multis? ex EUMENIO nostro audies, CONSTANTIUM non modò Principem Juventutis dici, sed & patrem ingenuæ sobolis suarum Galliarum, quia ejus studia adjuvabat, sicuti & PLINIUS TRAJANUM vocabat Parentem

C 4

publi-

(*) Dictum olim à CICERONE.

publicum. An minùs gloriosum id fuerit, quàm dici Patrem Patriæ?

Quacunque se parte Tibi vel CONSTANTIIUS, vel THEODOSIUS sistet, & ostendet, semper aliquod exemplum, in quod intuearis, & aliquem semper ad gloriam gradum, quò altiùs evadas, ostendet. Faciam brevius: ecce in EUMENII oratione leges Romani cujusdam Ducis magnitudinem instituisse Templum Virtutis, & Honoris: & quidem aliunde intelliges, ita constructum fuisse, ut in ædem Honoris non nisi per Virtutis, aditus esset: meminisseque potes, in Comitatu Fratris Regis, Bajonensique congressu ante annos minimè multos tuis signis appictam illius templi-effigiem prælarum esse cum suo Symbolo, & hac inscriptione: HAC ITUR. Ergo jam scito, & THEODOSIUM, & CONSTANTIUM, de quibus hæctenus dixi, & Majores illos tuos, quorum Te exempla excitare quoque possunt (ut Themistoclem adolescentem non pariebantur dormire trophea Miltiadis) Tibi tale iter ingresso, & eorum vestigiis insistenti certatim acclamare, modò illud:

Macte novâ virtute puer: sic itur ad astra (*)
modò istud:

I decus! i nostrum: felicibus utere ceptis (**)

sed

(*) VIRGILIUS Æn. Libr. IX. v. 641.

(**) VIRGILIUS Æn. Libr. VI. v. 546.
FARNABIUS legit:

I decus, i nostrum, melioribus uteris fatis.

ed & i

I bon

No

stint in

ties Tu

fertim

& Syren

hostes vi

ducant,

quidem v

quid hono

versarios

Virtus

Non rec

Cæsar fi

magnum,

collegas, G

munuit: se

HONORIO,

culcandam

inculcavit:

elegantissim

licatus fut

verâ glori

cini nollet

(*) PER

sed & istud:

I bone, quo virtus tua te vocat.

Non enim aut fatiari, aut fatigari possunt in hac cohortatione inculcandâ. Senties Tu quidem tale iter ingressus, hac præfertim ætate, multas Tibi obstare Circes, & Syrenes: multosque tuæ gloriæ insidiari, hostes virtutis, ut in distorta diverticula abducant, qui virtutem nunquam, ne pictam quidem viderunt: & propterea nequidem, quid honor verus sit, sciunt. Sed tales Adversarios feriet vetus hæc imprecatio:

Virtutem ut videant, intabescantque relictâ. (*)

Non recito præcepta, quibus & CONSTANTIUS Cæsar filium suum CONSTANTINUM effecit magnum, & THEODOSIUS adolescentes suos collegas, GRATIANUM, & VALENTINIANUM communiit: sed quæ filiis suis etiamnum pueris HONORIO, & ARCADIO (ô Catechesin sæpe inculcandam adolescentiæ juniorum Principum) inculcavit: CLAUDIANUS tam suaviter expressit elegantissimis versibus, ut nimis fastidiosè delicatus futurus sit, valdè etiam à virtute, & verâ gloriâ averfus, qui tale sibi carmen occini nollet.

C 5

Nunc

(*) PERSIUS.

Nunc igitur pro coronide memoriae Theodosianae fas mihi fit Tibi ad attentionem excitato, recitare divinum THEODOSII tui veluti de caelo tonantis, ad HONORIUM filium sermonem, quem tanquam oraculum, quod ad Te quoque refertur, religiosè excipies.

DIVUS

.....

DIV

HON

Barbarus

Sufficeret su

Dei de Nobil

Altera Roma

Conditio: vi

Tu licet extr

Te Medus, t

Si metuis, se

Servitii patie

Interius leges

Cum poteris

(*) De IV. C

(**) CLAUDI